

A KERESZTÉNY KULTÚRA CSALÁDKÉPÉRŐL

Bognár Ferenc

A Magyar Katolikus Püspöki Kar pásztorlevélben fordult 1999. végén "a hívekhez és minden jóakarátú emberhez" *A boldogabb családokért!* címmel. Szándékát célkitűzése egyértelművé teszi, hiszen egyházi szóhasználatban a "boldog" nem Nietzsche legelésző birkanyájának a boldogságára, vagyis az anyagi javakban és az érzelmek kielégülésében meglett "beteljesedésre" utal, hanem arra a boldogságra, amely személy voltunknak az örökkévalóságba állított rendjében, lelkünk halhatatlanságának a mi számunkra és más számára történő megtapasztalásában, testet öltésében, életünk értelmességének feltárulásában: Isten megismerésében, szeretetében, s az ezáltal bekövetkező üdvözülésben valósul meg.

A körlevél megadja a megszólítottak körét is, akik nem mások, mint a magyarországi hívek és az itteni jóakarátú emberek. Vagyis, akik életükben mindenek elé helyezik az Istent, tudva arról, hogy életük értelme, emberségük egyedül csak az igazságban bontakozhat ki, s ezt a valláshoz való ragaszkodásukban teljes értékűen kifejezésre juttatják, illetve a jószándékúak azok, akik szintén mindennél előbbrevalónak tartják önazonosságuk, halhatatlan lelkük megmutatkozását, életbeli realitását, felelősnek tekintik magukat az emberség életbeli érvényesüléséért, de az egyházhoz való intézményes tartozást nem vállalják.

A körlevél témája a házasság és a család - a közösségbe ágyazott ember elementáris kultúratiszteletének a megnyilvánulása -, olyan kérdések, amelyek mindenkit valamilyen módon érintenek.

A cím olvasása után kissé meglepő a körlevél pozíciója. A Magyar Katolikus Püspöki Kar fordul híveihez (illetve a jóakarátú emberekhez) - gondolhatnánk a jó pásztor felelősségével, Isten nevében, igazának szilárd tudatában, azaz teljes mértékben szabadon. Félnie nem kell semmitől, hiszen egyrészt a hívő ember - a jóakarátúval egyetemben - hogyan is értené félre az igazságról szóló beszédet, másrészt pedig az egyháznak már legalább tíz éve nem kell rettegnie a politikai üldözés rémálmától, a "bajuszos püspökök" háttérben levésétől.

Mégis, a körlevéllel kapcsolatban azt tapasztaljuk, mintha a püspöki kar - bár szavait övéihez intézi - kifelé fülelne, mintha kívülről, kívülállótól várná mondataira a jóváhagyást: jól mondtam-e? Érthető-e kívül is a beszédem? Nem megbotránkoztató-e? Nem együgyűség, badarság-e, amit mondok? A megszólítottak körét látva a kívülállókon a nem-hívőket, a nem-jóakarátúakat kell értenünk. Az önmagát így tudathasadásos állapotba hozó Magyar Katolikus Püspöki Kar közlendőjét eszerint önkéntesen - teljes mértékben indokolatlanul, ok és magyarázat nélkül - az Istent elutasítókkal, a gonoszokkal cenzúráztatja, magát saját akaratából azok fogságába veti.

Ezért a családról és házasságról felvázolt történeti áttekintésében precíztség és tudományosság látszatát keltve pusztán formai momentumokat villant fel, áletimológiai fejtegetéseket folytat (család és háztartás viszonya), a tartalmi kérdéseket pedig következetesen elkerüli. Ahhoz, hogy ez ne így legyen, elkerülhetetlenül az Isten mindenek elé helyezésére volna szüksége, ki kellene mondania, hogy a házasság nem más, mint férfi és nő Istenben megvalósuló egysége, s így, Isten valóságából kellene magyaráznia mindezt. Ehelyett maradnak az Istent elutasító számára "érthető", a hívő számára viszont üres,

semmitmondó formai kérdések (a házasság felbonthatatlan, a család alapja stb.) s az ebből kifolyó képtelen, történelmietlen következtetések.

Istennek az életünkben, gondolkodásunkból való kihagyásának a következménye az lesz adott esetben, hogy a történelminek szánt háttér elveszíti, nélkülözi a történelemszemléletet, a tudományos igény, az "objektivitás" pedig a neki értelmet adó Isten nélkül teljesen kiüresedik.

Csupán féligazság, ezért történelmietlen, s degradáló a körlevél azon megállapítása, miszerint "a család évszázadokon keresztül afféle érdekszövetségként is működött (...), s e gyakorlati szempont mellett kisebb jelentőséget tulajdonítottak a leendő házastársak szabad személyes választásának és az érzelmeknek, a meghitt párkapcsolatoknak, sőt a gyermekek nevelésének is." (9.o.) Az óvatoskodó fogalmazás mögött az az immanens, liberális történelelfelfogás húzódik meg, miszerint a történelem nem más, mint individualizációs folyamat, amelynek betetőződése a nyárspolgári korszak - nem pedig üdvtörténet, az ember istenképességének kibontakozása, az igazság beteljesedésének, emberségünk megtestesülésének a fizikai-történeti időhöz rendelt, de attól lényegében független folyamata. Ezért számunkra a történelem nem üres, hol egymásnak ellentmondó, hol érdekes események sorát illusztráló könyv, hanem abban - az igazságban való érdekelttségünk mértékében - Krisztus valósága, emberségünk csodálatos megnyilvánulása mutatkozik meg még a látszólag bukott, tragikus helyzetekben is.

Történelmietlennek lennénk és ízléstelenségbe keverednénk, ha Szent István és Gizella házasságát például a "szabad választás" és "az érzelmek" oldaláról közelítenénk meg. Életkszövetségük Istenben levése a kornak megfelelően a kölcsönös elfogadásban realizálódik. Ezért is lehetett példaértékű az Egyház számára is a kultúrhagyományának magát alárendelő király és az azt elfogadó bajor hercegnő kapcsolata.

Istennek a gondolkodásból való kihagyása következtében ugyancsak áltörténelmi az a megállapítás, miszerint "a család szerepe a korábbi időkhez képest megváltozott." (12.o.) Úgy véljük, a családnak mindig az volt a szerepe, hogy keretei között az adott kor igényeinek, a családtagok habitusának megfelelően elősegítse a személy kibontakozását. Eszerint a családot nem tekintjük a történelem áldozatának, amely elszorítja a változásokat, hanem olyan szellemi erővel rendelkező, az Istenben élő közösségnek, amely képes az egyes korok vívmányait, a teremtett világ eszközeit uralma alá hajtani, vagyis a maga javára fordítani. Ezért nem érthetünk egyet a körlevélnek a babonáság felé hajló felfogásával, miszerint világunk fenyegetettsége - egy nukleáris katasztrófa lehetősége, a globális méreteket öltő környezetszennyezés, a kiterjedt bűncselekmények - mintegy elősegítheti a gondolkodás megváltozását. Világunk fenyegetett állapota következmény: annak a következménye, hogy gondolkodásunk előteréből elhagytuk a felelősség mozzanatát, Isten valóságát. Sajnálatos módon a körlevél is ezt teszi, és ezért jut tudományoskodó, közhelyszerű következtetésekre.

Csak az öncélú tudományoskodás igényeit elégíti ki a családnak az a statisztikai-szociológiai megközelítése, ami alapján a körlevél a gyermekes és gyermektelen családok anyagi helyzetét villantja fel. Kétségtelenül nem elhanyagolhatóak életünk anyagi vonatkozásai, de annak személytelen kezelése következtében - mint a családi élethez tartozó minden mozzanat - a körlevélben az öncélúvá, önálló életűvé válik: "1997-ben a gyermektelen háztartásokban az egy főre jutó havi nettó jövedelem 28.855,-Ft, három vagy több gyermek esetén ugyanez 19.497,-Ft volt." (15.o.) A számadatok egybevetése csak értelmetlen szembeállításokhoz vezet. Egyrészt azt sugallja, hogy adott feltételek mellett nem érdemes gyermeket vállalni, azaz jobb feladni kultúratízistelemtünk legelementárisabb

megnyilvánulását, a családalapítást, másrészt megengedhetetlenül áldozathozatalnak tünteti fel - nem pedig magától értetődő valóságnak - a gyermekvállalásban realizálódó Istenhez ragaszkodásunkat. (A számadatok közlése annál furcsább, mert ugyanakkor a körlevélben föl sem merül annak mérlegelése, mennyire méltatlanok az adott anyagi keretek a civilizált világban az emberi létezéshez.)

Hamisnak kell mondanunk a körlevélnek azon részét, amely a szocialista "korszak" családhoz való viszonyát jellemzi. A püspökkari állásfoglalás váltást lát a szocializmus megengedőbb szakaszában a család megítélésében. Ez a váltás a családok anyagi támogatásában (gyes, gyed, családi pótlék) látszódik. Mintegy igazolandó a család szerepének erősödését, a főpapi állásfoglalás elfogadja a korszak sugallta racionális érvelést, a munkaerőpótlás és a szocializáció családi keretek közötti olcsóbb mivoltát, s nem veszi észre, hogy a logikus indoklás mögött - mivel ez az immanens magyarázat kizárólagossá válik - a szellem tagadásának, emberségünk elutasításának a korábbinál ravaszabb módja húzódik meg.

Veszélyesnek, mert mindenféle cselekvést, mozgást megbénítónak tartjuk azt a szentimentális felfogást, amely mintegy misztifikálva a családot, azt a társadalom egyetlen hiteles helyének tartja. Sajnos, a tények erre egyébként is rácsafolnak - másutt erről maga a körlevél beszél. A családnak ez a nyárspolgári értelmezése végsősoron elutasítja az életszentség megvalósíthatóságát, tagadja a felelősségvállalás lehetőségét, és a gonosz környezetre hárítja a személy kibontakozásának, a szellem megtestesülésének örökös elodázódását. Így nem csoda, hogy a körlevél értelmezésében a család nem az emberi méltóság rangos megnyilvánulási terévé válik, hanem - szerintünk megengedhetetlenül és rendeltetésének ellentmondóan - intim élettérré szűkül le. A magunk részéről nem tagadjuk a lelki védetség és a lelki élet család által biztosított sokoldalú és gazdag megnyilvánulásainak fontosságát, azonban mindezek a nekik értelmet adó szellem nélkül nyilvánvalóan üressé, s ahogy azt a körlevél is megjegyzi, kétarcúvá válnak (19.o.).

Mint *ténymegállapítással* egyetérthetünk azzal, hogy "a versengés szelleme, a mások legyőzésére való törekvés nemcsak a gazdasági életet határozza meg, hanem az emberek egyéni életvitelét is." (20.o.) Azonban elfogadhatatlannak tartjuk és a szellemi álláspont hiányával magyarázzuk az emberi jelenségnek személytelen gazdasági és intim egyéni életre történő felosztását, hiszen az megkettőzött állapotot eredményez. Igaz, hogy az eredményesség szempontja az életben, az ember életének jobbátételét elősegítő folyamatokban nem hagyható figyelmen kívül, azonban nem megengedhető - hiszen az az állatvilághoz illik s ráadásul idejétmúlt is - az a szemlélet, miszerint ember embernek a farkasa, vagyis hogy a gazdasági életet a mások legyőzésére való törekvés határozza meg. A gazdasági életet felfogásunk szerint egyetlen dolog motiválhatja - s ez nem mond ellent a családnak: a világnak az ember számára történő, az ember javát elősegítő, szolgáló alakítása, hasznosítása. Csak a gondolkodásából az Istent, az emberség szempontját kihagyó liberális felfogás állítja szembe egymással a valójában az ember számára rendelt személytelen, démonikus erővel felruházott világot s a szellemi felelősségtől megfosztott, így erkölcsi szempontjait érvényesíteni képtelen kisembert. E megosztottság következtében erkölcsi habitusának mértéke szerint lesz az Isten képmására teremtet ember vagy cinikus, vagy az élet örökös vesztese.

A magunk részéről a "házasodási kedv" csökkenésének okát is a szellemi pozíció hiányában látjuk, nem pedig erkölcsi kérdésnek tekintjük. Ezért semmi megnyugtatót nem találunk abban, sőt, igen nyugtalanítónak véljük, hogy "az egyház előírásait követő vallásos emberek között éppen fele annyi a válás, mint a magukat nem hívőnek vallók között."

(23.o.) Hiszen a "fele annyi" válasban is *nyilvánvalóan* megmutatkozik az életszövegség Istent nélkülöző mivolta.

Egyetérthetünk a körlevél azon megállapításával, miszerint az ember "természetéből adódik, hogy lénye kiteljesítéséhez fizikai, szellemi és lelki téren egyaránt rászorul másokra" (35.o.); mögötte ugyanis a test-lélek-szellem emberi jelenséget alkotó antropológiai hármasságát tételezzük, miközben hangsúlyozzuk, hogy mind a test, mind a lélek mozgásai csak a szellem valóságában nyerhetnek értelmet. Ebben a vonatkozásban, amikor a körlevelet fogalmazók a fentiek tanúsága szerint gondolkodásuk előteréből kihagyták az Isten valóságát, az emberi jelenségnek értelmet, létet adó szellemet - ezt igyekeztünk eddigi elemzéseinkkel világossá tenni -, a házasságot, a családot a külső tényezők, a társadalmi szokások és elvárások, az élet meghatározottságaiba zárták.

Valójában így jár el a körlevél akkor is, amikor a második fejezetben (*Személy és közösség*) emberképéről tesz tanúságot, s az önmaga kereszténységéből való kiindulás helyett - hogy tudniillik a házasság férfi és nő Istenben megvalósuló egysége - a szellemi alapjait be nem látó, gyakorlatias tudományt, az emberről vallott perszonalista koncepciót teszi meg "a családdal és a házassággal kapcsolatos keresztény felfogás egyik kiindulópontjává" (35.o.). Önmagában véve nem a tudomány szempontjainak a püspökkari körlevélbe kerülését kifogásoljuk, hiszen a világi szempontok méltánylása mindig ösztönző erővel hatott az egyházra, hanem azt a nyárspolgári szemléletet kritizáljuk, amelyik - vagy üres hatalomvágyból, vagy butaságból vagy értelmetlen öngizolásból, esetleg megátalkodottságból - képtelen a gondolkodás igazságra állíttatóságát elfogadni, s a megismerést az igazság, Isten elé helyezve azt sugallja, hogy az igazság a tudás, az ismeret által megragadhatóvá válik, vagyis a lélek tisztasága - mi azt mondanánk: üressége - előtt feltárulni véli Isten nagyságát. Hogy ez nem következik be, azt a körlevél is mutatja, amelyben végül is Isten nem kerül szóba.

Amikor a körlevél eklektikus módon a perszonalizmusra támaszkodik egyén és közösség viszonyának leírásában, saját keresztény álláspontjának feladása miatt még a tudományt, az itt szóba került perszonalizmust is laposan érti, bagatellizálja. A perszonalizmus érdemének kell ugyanis tekintenünk, hogy az emberség megnyilvánulását benne látva, a személyt állítja vizsgálódásainak középpontjába. Ezzel láthatóvá teszi saját, a görögös (pogány) szemléleten nyugvó, a tárgyiasítást a tudomány elvének tekintő gondolkodásmódjának határait, hiszen a személy lényegénél fogva nem objektíválható. A személy valósága ugyanis csak a személyes igazságban nyugvó gondolkodás számára tárul fel. A perszonalizmus azonban megriadva az igazság számára érthetetlen dimenziójától, s elutasítva a személy feltárulkozásának alapvető előfeltételét: a személyességet, továbbra is az objektivitást (nem az igazságban levést) tekinti a valóság kritériumának. Ezért a személyről csak úgy tud beszélni, ha transzcendens voltát, gazdag, eleven valóságát az immanencia síkjába torzítja, és a személy helyett az én-te kapcsolatban realizálódó interperszonális *viszonyról* beszél.

A püspökkari állásfoglalásban így tükröződik a fentebb leírt felfogás: "Az *Én* magába zártságát csak egy társ, egy *Te* tudja feloldani, aki által valóban *Énné*, tudatos személlyé válhat. *Énje*, egész benső valója csak a többiekre nyitottan, önmagát ajándékozva tud igazán kibontakozni. Ez az *Éntől* a *Te* felé tartó, saját önös magából kilépő szeretet nem egyszerűen a kölcsönös érdekekre, az *adok-veszek* törvényére épít, hanem a másikat állítja a középpontba. Az igazi szeretet odaadó: elsősorban a másakra figyel: neki akar örömet szerezni, nem önmagának. Örömet találja abban, hogy örömet okozhat, nemcsak

figyelmességeivel, ajándékaival, gyengédségével, hanem önmagával, egész lényével." (35.o.)

Látszólag semmi kifogásolni valót nem találhatunk ebben a szeretetkoncepcióban, problematikussá igazából akkor válik, amikor azt vesszük észre, hogy ez a másakra irányuló szeretet tartalmatlan, hiszen nélkülözi az Istent. Szeretetünk ugyanis nem a másakra irányultságban, nem az "egyoldalú kölcsönösségben" realizálódik - individuális erőfeszítés, az individualizmus hozadéka ez a szeretet -, hanem az Isten teljes erőből és szívből történő szeretetében valósul meg. Ebben az értelemben lényeges az önszeretet, hiszen mi más szeretnénk magunkban, mint személyünket, Isten képmására teremtet voltunkat, s csak így válhat az önszeretet (nem magabazártság ez, hanem létünk szellemi megalapozottságának az elfogadása) is a felebaráti szeretet mércéjévé: a másakra nem tukmáljuk rá szeretetünk áradatát, nem nyomasztjuk őt ezzel a teherrel, hanem annak *személyét, létének igazságban levését* fogadjuk el abban a mértékben, amilyenben képesek vagyunk a másik személy voltát megtapasztalni. Csak ebben az értelemben válik a másik személy voltának igénylése saját személyünk termékenyítő kiteljesedésévé; vagyis olyan önérdék az, amit a másikban való érdekeltségünk erősít. A szeretet szükségességének egyedüli igazolója tehát személy voltunk, nem pedig az individualizmus banálisán értelmezett csödjé - mint ahogy azt a pásztorlevél véli: "Sokan csak akkor tapasztalják meg individualista életmódjuk csödjét, amikor már önellátásra képtelenné válnak. A betegségben, öregségben kiderül, mennyire rászorulnak másokra." (35.o.)

Az embert illetően képtelen következtetésre jut Istenről hallgatása miatt a körlevél akkor is, amikor a hűség problémáját vizsgálja. Mintegy azt sugallja, azt a látszatot kelti, hogy az ember alapvetően nem felelős személy, az Isten képmása, hanem az állatvilághoz hasonló ragadozó természettel rendelkezik, amitől tisztességes embernek óvnia kell magát. Ennek jegyében mintegy érdemes, kifizetődő hűségese lenni: "A házastársak egymásnak való elköteleződésükkel önmagukat is védik: hullámzó érzelmeiktől, saját természetük szorongást vagy agresszivitást kiváltó, maguknak és másoknak is fájdalmas vonásaitól." (40.o.) Ez az emberlét isten általi megalapozottságát figyelmen kívül hagyó szemlélet az emberi jelenséget képviselő férfit és nőt - az életből kiszakítva, s ezáltal megfosztva a rendeltetését (Isten megismerését, szeretetét és ezáltal üdvözülését) kiteljesíteni hivatott tértől - legfeljebb egy önként vállalt börtönrács mögé képes vezetni, amit már nem nevezhetünk az erkölcs világának sem: "Önként korlátozza tehát azt a »szabadságát«, hogy mindig újabb partnert választ, megkapja viszont az elkötelezettség szilárdságát." (40.o.)

Természetesen, nem arról van szó, hogy egyetérténénk a partnercserékkel, ez a liberális szemlélet nagyon messze áll tőlünk. Hanem arról, hogy a hűséget mi nem immanensen értjük, hiszen ebben az esetben az az élet megbénítójává válik, lehetetlenné teszi a nemek egymás közötti érintkezését, a keresztény világban fátylat erőszakol a nők arcára, vagy értelmetlen, álerkölcsei kérdéssel kínozza a híveket. A magunk részéről úgy gondoljuk, hogy a házastársi hűség a szerelmünkhöz ragaszkodást, a szerelem melletti kitartást jelenti. Ennek a szerelemnek a mélyén az Isten van jelen, személyünk valósága, a másik személlyel *egységben*, nem pedig az immanenciát jellemző *kölcsönösségben*. Ez utóbbi, a kölcsönösségen alapuló szerelem - azt kell mondanunk, hogy a legmélyebb odaadás ellenére is - valóban kihunyhat. A körlevél, amikor így fogalmaz: "A legforróbb szerelem is elhamvad, ha csupán érzelmi fellángolás, ha nem válik egyre mélyebb odaadássá." (40.o.), nyilvánvalóan erkölcsi szempontot akar érvényesíteni, s megengedhetetlenül az életbeli egymáshoz csiszolódás (az odaadás a korábbi szövegeзések alapján végső soron ezzel silányul, vagyis az erkölcs gyakorlattá degradálódik - ami nem

csoda, hiszen itt szellemi alapok nélkül van) az általunk a házasság alapjának tekintett *szerelem* helyét foglalja el. (Igaz, a körlevélben a szerelem is gyakorlati érvényű: érzelmi fellángolásként vagy üres szexuális kapcsolatként értékelődik.)

Magyarországon az utóbbi ötven esztendőben, 1950. óta ötmillió abortuszt hajtottak végre. Ez átlagosan évi százezer művi terhességmegszakítást jelent. Ha van értelme a statisztikai adatok felvonultatásának, akkor ez azt jelenti, hogy ma Magyarországon szinte nincs család, nincs olyan ember, aki tisztának mondhatná magát a magzatelvétele kérdésében, nincs senki, aki elháríthatná magától az élet ily módon történő már-már totális elutasításának a felelősségét - még akkor sem, ha ténylegesen érintetlen konkrét abortuszban - olyan nagy ez a szám. (Talán itt megjegyezhetjük azt is, nem tekinthető különösebb eredménynek, haladásnak az utóbbi évek abortusz-számának a fenti átlaghoz viszonyított felére-kétharmadára történő csökkenése sem, hiszen abortuszból egy is sok.)

A püspökkari állásfoglalás a legtisztábban a legfennköltebben látszólag itt, az abortusz kérdéskörében hangzik. Egyértelműen és határozottan áll ki az élet védelme mellett; álláspontjának tisztaságát az élethez és az emberi méltósághoz való jog mindenek elé helyezése biztosítja: "Az élethez és az emberi méltósághoz való jog alapvető: teljes, sérthetetlen és korlátozhatatlan. Ez a jog nem ruházható át sem az anyára, sem az apára, sem az államra. A megfogant élet ezért nem az anyáé vagy az apáé, hanem az új, mindenki mástól különböző emberi lényé. Mivel magzat nélkül nincs ember, és mivel minden magzati életből egyedi és helyettesíthetetlen emberi élet születik, a magzat léte mind erkölcsi, mind jogi szempontból kizár minden olyan beavatkozást, amely az élet elpusztítására irányul. A meg nem született gyermek megölése nem eshet más elbírálás alá, mint a megszületetté. A nem kívánt terhesség megszakítását nem igazolhatja sem az anya önrendelkezési joga, sem egyéni érdek, de még a magasabb életminőségre való törekvés vagy bármilyen népeségpolitikai szempont sem, mert az élet és az emberi méltóság a jog fölött álló, sérthetetlen és korlátozhatatlan érték. A lelkiismeretes orvos még a várandós anya egészségének veszélybe kerülésekor is erőfeszítéseket tesz mindkét élet megmentésére. Az állam és a jog számára itt egyetlen lehetőség kínálkozik: az emberi élet feltétlen tiszteletéről való rendelkezés és védelméről való gondoskodás." (44.o.)

A körlevél fent idézett minden gondolatával a legteljesebben egyetérthetünk. Ugyanakkor, az előtte kifejtett, a körlevél által elhallgatott statisztika fényében mégis elégedetlenségünknek kell hangot adnunk. A püspökkari állásfoglalás korábbi szemléletétől eltérően ment mindenféle moralizáló szándéktól, s ezért nem erkölcsi kérdésként kezeli az abortuszt, benne senkit nem tart bűnösnek, a bűn - mint erkölcsi teher - súlyával senkit nem nyomaszt, senkit nem szögez a kereszthez, senkit nem döngöl a földre. Valósággal óvakodik a felelősségre vonástól, hiszen mihelyt ezt tenné, azonnal lehetőséget adna az enyhítő körülmények keresésére mind az anya, mind az orvos, mind az állam számára. Hogy ezt elkerülje, mindenkitől függetlenül, világunk fölé helyezi az élethez való jogot, s annak abszolút érvényét biztosítóan kizárja a mentő tényezőket, a tett súlyának belátását pedig - történelmi tapasztalataiból okulva - mindenkire magára bízza. Adott esetben az Egyház szemére nem is vethető a felelősség egyértelmű kimondásának, a megítélésnek az elmaradása - hiszen nem az inkvizíció korában élünk, s egyébként is, ha ezt teszi, csak ismételni tudjuk, világunkban éppen az "enyhítő" körülményeknek adna tág teret. Azt kifogásoljuk, hogy az Egyház személytelenül viszonyul életünkhöz, nem veszi magára a világ bűnét, nem tekinti magát - akár ártatlanul is - felelősnek, érdekeltnek életünkben, vagyis a kialakult helyzetért nem vállal szellemi felelősséget. Pedig éppen ebben a

felelősségvállalásban mutatkozik meg emberségünk egysége, mindannyiunk érdekeltsége az abortusz eltűnésében.

Az abortusz nem pusztán erkölcsi-jogi kérdés, hanem elsősorban szellemi: benne az Isten ajándékának, életünk kiteljesedésének a lehetőségét, emberségünknek az anyaságban és apaságban realizálódó megnyilvánulását utasítjuk el. Még ha ez az elutasítás nem is végérvényes, minden egyes "nem!" az életre emberségünk kibontakozását kockáztatja. Ahogy a szív betegsége, az infarktus visszafordíthatatlanul elsorvasztja annak izomzatát, s ez kihat az egész szervezet működésére, teljesítő-képességére, ugyanúgy bénítja az abortusz az emberségét természeténél fogva Istenben megtaláló férfi és nő Istenhez, önmagához való viszonyát. Hogyan legyen világunkban a férfi férfi, a nő nő, ha eleve nem kívánják realizálni, gazdagítani, teljesebbé tenni adottságaikat? Hogyan legyen a férfi az, ami, ha elzárkózik férfiúi voltának megnyilvánulásától, hogyan legyen a nő az ami, ha nem teszi lehetővé nőiségének a kibontakozását? Másrészt pedig hogyan legyen a férfi férfi nő nélkül, illetve hogyan legyen a nő nő férfi nélkül? Pedig emberségünk férfiúi és női mivoltunkban tud csak megmutatkozni. Emberségünknek a nálunk, Magyarországon tapasztalt elutasítása nem más, mint az élet valóságának, az életszentségnek az elvetése, félreérthetetlen kinyilvánítása a virtuális valóság utáni vonzalmunknak, a szellem iránti vad gyűlöletünknek vagy érzéketlenségünknek.

Akár anyaságunk, akár apaságunk elutasítása - amennyiben nem őszinte bűnbánat, hanem a körülményekre hivatkozás olcsó kábítószere követi - a későbbiek során, esetlegesen anyává-apává válásunkkor óhatatlanul maga után vonja a "jó anya-apa" voltunk bizonyítandóságát. Ez az állandó *bizonyítási kényszer* az élet folyamán azonban származás önigazolássá silányul, hiszen az anyaság mellett csak az apaság *tanúskodhat*, s fordítva, az apaságot csak az anyaság hitelesítheti. Ha a szellemnek a bűnbánat nyújtotta egyáltalán nem egyszerű, hiszen a személyünk bilincseitől való megszabadulását igénylő mozgásterétől elzárkózunk, akkor a bennünket az Istentől elválasztó szakadékot mélyítjük.

Sajnálatos módon az egyház hamis hitünkre, illuzórikus létünkre még áldását is adja. Láttuk, ezt úgy teszi meg, hogy a házasság alapjának férfi és nő kölcsönösségét, nem pedig Istenben megvalósuló egységét tekinti, mely utóbbi a szerelemben nyilvánul meg. Amennyiben a házasság *valóságának* a szerelem, emberségünk feltárulkozása az alapja, visszamenőlegesen megkérdezhetjük, hogyan beszélhetünk ott szerelemről, Isten jelenvalóságáról, ahol minden második életszövetség felbomlik, s ahol évente százezer abortusz van. Ha sehogy, akkor hogyan merjük elvárni emberségünk kibontakozását férfi és nő kapcsolatában, azaz hogyan merjük kérni a frigyre a személyes Isten áldását. Mi *van* egyáltalán a mi világunkban, ha híján vagyunk mind a nőiségnek, mind a férfiúságnak - emberségünknek?

A helyzet ily módon történő kiélézésével nem az élet teljes megbénítására törekszünk, hanem a szellemi felelősségvállalásra irányítjuk a figyelmet, ami életünk megújításában, az életszentség megvalósításában elkerülhetetlen, s aminek megvalósítására, életünk szellemi megalapozottságának hiteles képviselőjére egyedül az Egyház - Krisztus testeként mi magunk - hivatott.

Amikor elemzésem elején a Magyar Katolikus Püspöki Kar körlevelét őszintétlennek, nem szabadnak mondtam, természetesen nem cinizmussal vádolom az egyházi vezetést. A magyar egyház gyötrelmeinek, kétértelmű megnyilvánulásainak magyarázatát nem erkölcsösségének, az erkölcshez való ragaszkodásának a megkérdőjelezésében, hanem gondolkodása megújulásának az elutasításában látom. Arról van szó, hogy az adott egyházi gondolkodás kultúránk újkori tapasztalatai ellenére továbbra

is ragaszkodni akar - bár annak tarthatatlanságát érzékeli, ezt jelzi az írásom elején kiemelt tudathasadásos állapota - a középkorias, az emberi jelenséget az erkölcs oldaláról meghatározó szemlélethez, az embert csak pornak és hamunak tekintő látásmódhoz, miközben az ember kudarcait Isten felfoghatatlan szándékaira utalva oldja, értelmezi, és egyben megszünteti a figyelme középpontjába állított Isten transzcendens voltát. Igaz, hogy az Istent az immanenciába záró szemlélet az emberlét igazságban levését tagadó, az emberi jelenség szellemi megalapozottságát elutasító nyárspolgári mentalitás sajátja, azonban az istenképmasszághoz ragaszkodó, kultúrája intencióiival számoló gondolkodást nem elégítheti ki.

A püspökkari körlevél a házasságról, Istenről beszélve - vagy azt elhallgatva - azért jut megkettőzött állapotba, mert Isten világos megtapasztalása és megvallása, emberi feladataink személyes értése helyett a hitre, a cselekvés értelmébe vetett hitre épít. Úgy véli, hogy a cselekvés értelme majd - ha máskor nem, a halálban, a túlvilágon - megmutatkozik, miközben azt tapasztalja, hogy nyilvánvalóan nem beszélhetünk életünk értelmének a kibontakozásáról. Ez a babonásra emlékeztető vakhit soha nem jellemezte a kereszténységet; a hit tekintélyi alapon történő elfogadását a középkorban annak szellemi fedezete hitelesítette.

Amikor a püspökkari körlevél tapasztalatai, meggyőződése ellenére ragaszkodik a babonássá váló immanens istenképhez, lényegében a keresztény gondolkodásnak a valóságot a szellemben megtapasztaló páratlanságát hagyja figyelmen kívül. A kereszténység történelmének kétezer éve alatt felhalmozódott kulturális tapasztalatok ellenére nem akar tudni az emberség Istenben megvalósuló egységéről, az emberlét szellemi valóságáról. "Hitetlenségének", valódi hitének föladása, álhittel helyettesítése következtében jut olyan képtelen állításokhoz, ami a nem-hívó számára nevetségesnek tűnik, mintegy ürességének igazolójává válik, a kereszténységet embersége szellemi megalapozottságában megtapasztaló hívó számára szégyenletesnek, és pusztán a(z) álkeresztény erkölcsiség által) megbabonázott ember számára elfogadhatónak. Így nyilvánvalóan a körlevél az elváltakról, ill. az újránházasodók esetéről, ahol nyilvánvalóan a szentség kérdését pusztán formalitásnak tekinti, s lényegében az üres formák erőltetésének hangoztatásával, a teremtsében való részvételünk eltakarásával végső soron - akarva-akaratlanul - a hívőket a babonáság irányába tereli: "Bizhatnak Isten irgalmában azok is, akik valamilyen okból *nem templomban kötöttek házasságot*. Egy részük azért kényszerült erre, mert korábban már kötött érvényes egyházi házasságot. Másik részük nincs élő kapcsolatban az egyházzal, és így nem ismeri fel a szentségi házasság értékét. Akik így alapítanak családot, azok nem részesülnek a házasság szentségi kegyelmében, és nem járulhatnak szentségekhez, de Isten megáldja az ő szeretetüket is, ha hűségesen és elkötelezetten élik házasesetüket, önzetlenül és odaadóan nevelik gyermekeiket, hiszen Isten és az emberek szeretete el nem választható egységet alkot. Házasesetüket jóval teljesebbé tehetné Isten kegyelme, ha tudatosan és nyilvánosan is az ő föltétlen szeretetére bízhatnák életközösségüket. Akiknek a hitbeli meggyőződése hiányzott, azok előtt mindig nyitva áll a megtérés lehetősége, s azt követően utólagos rendezéssel részesülhetnek a házasság szentségében. Az elvált újránházasodottak pedig akkor köthetnek szentségi házasságot, amikor érvényét veszti az előző egyházi házasságkötés (akár mert azt az illetékes egyházi hatóság érvénytelennek nyilvánította, akár az előző házastárs halála miatt)." (55.o.)

Ehhez a képtelen következtetéshez a körlevél lényegében a szentségben megnyilvánuló Isten nem-értéséből vagy tagadásából jut el. Tanításának lényegét a

katolikus egyház úgy sommázza, hogy a házasság egyik mozzanata az, hogy az egyház "a megkereszteltek által kötött házasságot szentségnek vallja" (50.o.) Az életszentséget, emberségünk szellemi megalapozottságát, s annak megtapasztalható voltát hirdető keresztyén tanításnak adott esetben rendkívül leegyszerűsítő és hamis értelmezéséről van szó, amennyiben a körlevél az életszentséget (a házasság szent, Istent megtapasztaltató voltát) formai előfeltételhez, a keresztséghöz köti. A házasság szentségét - mint semmilyen más szentséget - nem köthetjük formai kritériumokhoz, hiszen a babona nem tárja fel előttünk emberségünk mélységeit. Annak tartalmi előfeltétele férfi és nő egymásra mondott "igen"-je, s ugyanakkor nem veszíthetjük szem elől, hogy ez pusztán előfeltétel, s nem alap, következésképpen az életszentség ehhez az igenhez kötötten, de tőle mégis függetlenül valósul meg. Ugyanígy például az oltárszentség csodálatos volta a kenyér és a bor színéhez kötött (tartalmi oldalát tekintve: mert Krisztus így hagyta ránk), azonban Krisztus valósága - bár a kenyér és a bor színeihez kötötten, de mégis - tőle függetlenül mutatkozik meg: a mi élet-szentségünkben.

A körlevél a családokért tett tennivalóit - konzekvensen eddigi látásmódjához - a nyárspolgár szemléletéhez igazodva kegyes remények fenntartásában, s néhány újabb intézmény (Országos Családsegítő Intézet) felállításában látja. Tevékenysége pusztán praktikus megoldásokban merül ki, s jellemző, hogy a társadalom és az állam feladatait hosszabban taglalja, mint a saját maga szerepét, lehetőségeit. Figyelemre méltó az is, hogy valós megoldást sehol nem találunk, s igazán nem vehetjük komolyan a körlevél ígerte támaszt sem: "Vannak olyan házasságok, amelyek ugyan templomban kötettek, mégsem sikeresek vagy éppen nem is érvényesek, vannak olyanok, amelyek válással végződnek, és új kapcsolatoknak adnak helyet; egyesek csak polgári házasságot kötnek, vagy házasság nélkül élnek együtt, esetleg próbaházassággal kísérleteznek; mások később kívánnak egyházi házasságot kötni, és még sorolhatnánk." (66.o.) "Senki se higgye azonban azt, hogy a keresztyén ember a családi élet válságaiban magára van hagyatva. Az Egyház minden nyomorúságunkban mellettünk van, s boldogulásunkat kívánja segíteni Krisztus szándéka szerint." (67.o.)

Miért más feladatait érzékeli az egyház jobban, s miért marad a saját vállalása pusztán üres malaszt? A körlevél elemzése erre azt a választ adja, azért van ez így, mert az egyház a házassághoz pusztán mint intézményes formához ragaszkodik, s lényegében a maga feladatát is mint az intézmény formai követelményeinek való megfelelésben látja. Adott esetben ezért reméli, hogy minél többen templomban kötik meg házasságukat. (66.o.) A házasság intézményjellegének előtérbe toléása miatt tűnik úgy, hogy a "világ" oldaláról hatékonyabb intézkedések történhetnek a házasság megmentése érdekében. Az emberlét szellemi megalapozottságát mindig szem előtt tartó Egyház részéről azonban ugyanezek a megjegyzések - kizárólagosságuk miatt tagadván a házasság szellemi alapjait - életünk valóságát kockáztatják, illetve zárják a formák ketrecébe.

Az Egyház válláról korunk minden intézményjellegű feladatot levett; így a figyelmét egyetlen, lényegének megfelelő rendeltetésének szentelheti: hirdetheti az örömhírt, emberlétünk szellemi megalapozottságát, annak igazságban, Istenben levését. Ha nem ezt teszi, hanem inkább saját hierarchiájának, intézményesített formájának, "létének" megőrzésén fáradozik - akár nyíltan, akár burkoltan, "tudattalanul" - kisszerűvé válik. A házasságot illetően is egyetlen feladata van: a házasságnak a szerelemben megmutatkozó Istenben levéséről kell gondolkodnia, hiszen kínjaink abból fakadnak, hogy a természeténél fogva a valóságot áhító ember - mert férfiúi és női mivolta bénult állapotban van - annak híján képtelen dicsőségét, nagyságát megmutatni. Istenben levésünk nem elvont teológiai

kérdés, annak az élet minden területére kiható következményei vannak. Ezért Isten léte sem a hit tárgya, szubjektív vélekedés kérdése - ezt csak a megbabonázottságban élő ember fogadja el -, hanem valóság. Miért kellene elhinnünk Isten létét, amikor az Isten megtapasztalhatóvá válik - mondjuk a szerelemben? Miért kellene hinnünk férfi illetve nő voltunknak teljes értékű elfogadását, amikor az valóság? S kinek ne adatna meg ez a valóság? Ki ne láthatná be kétezer év tapasztalatai után ennek a valóságnak a "kézzelfoghatóságát", amikor közéletünkől egészen legintimebb személyes kapcsolatainkig minden megnyilvánulásunk ennek a tapasztalatnak a jegyében folyik, illetve értékelődik? Az, aki nem akarja. Márpedig a hagyományait makacsul elutasító számára értelmetlen Istenről beszélni, hiszen a tartalmát veszített hitben éppen tetteinek, sívár gondolkodásának az igazolóját találja meg. Az Egyháznak Istenről, a szeretetben feltáruló emberségünk csodálatos voltáról kell beszélnie, az Isten szeretetében megmutatkozó emberség végtelen lehetőségeit kell felmutatnia; nyilvánvalóvá kell tennie életünkben való érdekeltségét, életünknek az igazságban való kibontakozását, az életszentség megvalósítását.

Ha viszont az egyház továbbra is ragaszkodik a Dosztojevszkij által ábrázolt inkvizítori pozíciójához (megfosztva a 19. század minden látszólagos hősiességétől), ha saját maga rejtő véka alá a meggyújtott mécsest, akkor - e körlevél is ezt bizonyítja - csak magát ítéli értelmetlenül sötétségre. Mert a megbabonázott ember is előbb kijózanodik, mint az egyház.